

נספח ב

משפחה שכזאת

קורות המשפחה בארץ ישראל ושורשיה בגולה

נוסף על שני ילדי משפחת הולשטיין התגורר איתם יצחק לסדון, בחור שלא היה לו אצל מי לגור. כמוהו היו בעיר בחורים רבים שהגיעו אחרי המלחמה, והיו רעבים לאוכל ויחס חם. אימא בישלה כמויות של אוכל יחד עם יראת ובישלו סיר למשפחה, אלא שלא פעם הבחורים היו אוכלים גם את האוכל של משפחת נויבירט, בגלל תחושת הרעב שלא עזבה אותם. איני יודעת במה העסיקו עצמם בני הנוער והבחורים. לפי דברי יוסף למדו הילדים ב"בית ספר להשקמות" ובו חילקו את התלמידים לקבוצות לפי רמתם הלימודית ולא לפי גילם הכרונולוגי. יוסף ומשה למדו בבית ספר זה. יראת רצתה לצאת מהולנד, לנסוע ולא לחזור עוד לעולם. גם הוריי ואחיי רצו לצאת כמה שיותר מהר והחלו לתכנן את עלייתם לארץ ישראל. בדומה למה שהיה כשהגיעו להולנד, גם בצאתם לא יצאו כמשפחה. בכל פעם יצא מי שיכול היה לצאת. יראת הייתה הראשונה, וכשהגיעה לארץ ישראל נדרה שלא תצא ממנה לעולם. היא עמדה בנדר כל חייה.

אחריה יצא יהושע, והוריי חיכו בסבלנות שיגיע תורם. במכתב הראשון ששלח לי אבא אחרי המלחמה סיפר שהם בחיים ומצפים לרגע שכפות רגליהם ייגעו באדמת ארץ הקודש, ואני קיוויתי שהרגע הזה יגיע במהרה. וכשירדו מהאונייה בנמל חיפה תם ונשלם סיפור שרידותם המופלא בהולנד והחל סיפור חייהם בארץ שיחלו לה: ארץ ישראל.

חלפו שנים והתברר שאחוז היהודים שגורשו או נרצחו בהולנד במלחמת העולם השנייה היה הגבוה ביותר בין מדינות מערב אירופה. מחקירות שהתבצעו לאחר המלחמה התגלה שרבים מהאזרחים שיתפו פעולה עם הנאצים. עם זאת, בהולנד היו הרבה חסידי אומות עולם שסייעו ליהודים. הוריי, אחותי ושלושת אחיי שהיו בהולנד, היו בין אלה שזכו לסייעתא דשמיא מרובה ולעזרתם של יהודים ולא יהודים שהיו שליחים טובים להצלחתם.

ברקוד לפתיחת הסרט בו
הרב נויבירט זצ"ל מספר
על החיים בהולנד בזמן
השואה ולאחריה

משפחת נויבירט בישראל

בנספח זה אביא מקצת מתיאור חייהם של הוריי, אחיי ואחותי מהרגע שהגיעו לארץ ישראל וכן תקציר אודות בני משפחתו של אבי ובני משפחתה של אימי. המידע מבוסס על ידיעותיי, על זיכרונותיו של יוסף אחי הצעיר, על סיפוריה של טובה בוימרינד בתו, על ספרו של מרדכי פריד שאשתו היא לבית נויבירט והוא ערך מחקר על תולדות המשפחה, על החוברת של יעקב רוזנפלד, בנה של זהבה רוזנפלד, צאצאית של גיטל לבית נויבירט, ועל מידע שאספנו מארכיונים, בעיקר מארכיון באד קיסינגן.

*

הוריי הגיעו לארץ ערב הצבעת האו"ם בכ"ט בנובמבר תש"ז, 1947. היה זה יום שישי והאונייה הייתה אמורה לעגון בנמל תל אביב, אלא שהבריטים הטילו עוצר על תל אביב והאונייה פנתה לכיוון חיפה. בחיפה מצאו הוריי מלון ובו שהו עד יום ראשון בבוקר. יוסף זוכר שיהושע הגיע לקבל את פניהם בנמל. ביום ראשון נסענו, שמואל, יעל ואני, לקחת אותם אלינו, למחנה עלומים בהרצליה. היה זה ביום א אחרי מוצאי שבת בלתי נשכח שבו הוחלט באו"ם שתקום מדינה יהודית בארץ ישראל על חלק משטח הארץ. מאוחר בלילה יצאו אנשים רבים לרחובות כדי לרקוד ולשמוח יחד בעקבות ההחלטה. בבוקרו של יום המחרת החלו פרעות ומהומות של ערביי הארץ, שלא אהבו את תוצאות ההצבעה, ומשפחתי, שעברה את מלחמת העולם השנייה בהולנד ורצתה רק שקט, נקלעה שוב לסערה שהתפתחה למלחמה על קיומו של עם ישראל בארץ ישראל ועל עצמאותו.

הוריי השתדלו ליצור לעצמם ולילדים שהגיעו איתם שגרה במחנה שלנו. אבא ישב ולמד רוב הזמן, אימא עזרה במטבח ככל יכולתה, יהושע למד בישיבת קול תורה ומדי פעם בא לביקור, יראת למדה לימודי אחריות בבית החולים שערי צדק בירושלים ויוסף ומשה למדו בישיבת בני עקיבא בכפר הרא"ה.

תמונות שער הנספח:

הוריי במרכז.

מסביבם (בכיוון השעון): מכתב ששלח אלינו אבא לפני ששם הרחוב הפך מסוקולוב למהרש"ל.

הספר שהוציא אבי ע"ה.

תמונה מהכנסת ספר תורה.

חגיגת יום הולדת של אימי.

ארון הקודש שנדד עם הוריי מארץ לארץ.

הוריי ליד ביתם בגבעת עלייה

בשנים הללו שהוריי גרו ביפו התאספו סביב אבא יהודים רבים, יוצאי גרמניה ואחרים, ועם הזמן נוצרה סביבו קהילה. בזכות ספר התורה שנדד עם הוריי מארץ לארץ הקים אבא מעין בית כנסת בבית, ערך תפילות ומסר שיעורים לכל מי שרצה לשמוע דברי תורה, ושמר על קשר

טוב עם הרב באב"ד¹ שגר באזור. יוסף מספר שאחד מהאנשים שהתקהלו סביב אבא הוביל דברים לאבא ולא רצה לקבל שכר טרחה. מדי פעם הסכים לקבל גרוש² ואמר שזה כסף קדוש.

עוד סיפר שבמורד רחוב קטן וצר קרוב לים היה בית כנסת, ועם הזמן החלו לכנות את הרחוב הזה רחוב הרב נויבירט. יחסי השכנות עם העולים ועם הערבים הבודדים שנותרו בשכונה היו טובים, ובשנת השמיטה שלחה אימא את יוסף לקנות ירקות מערבי שגידל ירקות בחצרו מכיוון שלא רצתה לקנות ירקות שגידלו חקלאים יהודים בישראל ונמכרו ב"תנובה". יוסף לא פחד מהמקומיים, יתרה מזאת, למקומיים הייתה יראת כבוד ליהודים, והיהודים יכלו לקנות את סחורתם בלי חשש.

מטבע הדברים ידיעותיו התורניות של אבא וניסיונו בדיינות, שהחל בגיל צעיר, גרמו לכך שגם כשהגיע לארץ ישראל רצו אנשים לשמוע בעצתו. יוסף סיפר לנו דוגמה מהשנים שאבא ואימא חיו ביפו. היה אדם אחד שמרבית הזמן לא היה שפוי. אשתו רצתה לקבל גט, אולם כדי שהגט יהיה קביל חייב האדם לחתום עליו כשדעתו מיושבת. הנוגעים בדבר חיכו לשעת כושר, וכשראו שהוא מאוזן שלחו אותו עם אבא כדי לסיים את עניין הגט. בבית הדין התעוררה מחלוקת איך לכתוב את אחד השמות של בני הזוג. אבא איית בדרך אחת, הדיינים הצעירים - באחרת, וכשהתקשרו לבית הדין בתל אביב ההצעה שלהם הייתה לאיית כמו שהציעו הדיינים הצעירים. הגט נחתם כדן, ולאחר כמה ימים התברר שהשם שגוי ואבא צדק באיות שהציע, אלא שאז כבר לא הייתה הזדמנות לשנות את האיות כיוון שהאיש איבד את שפיותו לגמרי.

עם הכרזת המדינה בה' באייר תש"ח, 1948, צבאות ערב הצטרפו לערביי הארץ למלחמה כוללת על המדינה היהודית שזה עתה נולדה. ב"ה כנגד כל הסיכויים ניצחה ישראל במלחמה. ביפו התפנו בתיהם של ערבים שנמלטו בחופזה עם כיבוש העיר בידי צה"ל, והמדינה הצעירה הפנתה עולים לבתים שהתפנו. כך הגיעו הוריי, אחרי כחמישה חודשי מגורים איתנו, לשכונת ג'אבליה, וזו קיבלה את שמה העברי גבעת עלייה עם בוא העולים.

אבא ואימא הגיעו לבית שקיבלו והחלו לפנות ממנו את החפצים הרבים שהמשפחה שהתגוררה בו קודם השאירה מאחור במנוסתה. בכניסה לבית היה שער גדול וסביב הבית חצר מרווחת. כשאבא ראה את הקירות הגבוהים אורו עיניו. סוף סוף יהיה מקום ראוי לספרים ששלח במכולת עץ מגרמניה לפני שנסעו לאמסטרדם (חפצים אחרים ששלחו נעלמו מהמכולה, כנראה עוד על אדמת גרמניה). ואכן תוך זמן קצר כוסו קירות הבית העבים במדפי עץ חזקים, ועליהם הניח אבא את הספרים ששלח במכולה וספרים נוספים שרכש בארץ. בכל פעם שבאנו לבקר ישב אבא במקומו הקבוע ליד השולחן העמוס בספרי קודש שבהם למד, וסביבו, על הקירות, היו מדפי ספרים כמעט עד לגובה התקרה. למרות מספרם העצום של הספרים שהיו לאבא הוא ידע היכן נמצא כל ספר. גם בחדרים נוספים שבבית הגדול היו ספרי קודש רבים, לצד ריהוט דל.

לעומת החדרים היה המטבח קטן במיוחד, והשירותים היו בחצר, קרוב למטבח. אימא סבלה מכך במיוחד משום שלמעט התקופה הקשה באמסטרדם, כשמשפחתנו שהתה במחבוא בתנאים לא פשוטים, הורגלה אימא כל חייה לנוחות בסיסית, והשירותים הללו היו ההפך הגמור מהתנאים שאליהם הייתה רגילה.

הילדות אהבו מאוד את הנסיעות אל הוריי למרות קשיי התקשורת עם אימי, שהעברית שלה הייתה דלה, ולמרות הקושי להתנייד באוטובוסים. גם הן זוכרות את מדפי הספרים העמוסים, את המטבח הקטן ואת השירותים נטולי האסלה ומיכל ההדחה. בדרך כלל נסעתי איתן באוטובוס, אולם הייתה פעם אחת ששמואל לקח אותנו במכונית, ולפתע קפץ ילד כבן שבע לכביש. שמואל בלם ברגע האחרון והילד הצליח לחצות את הכביש בשלום. הוא ניגש אלינו והתנצל, והתברר שזהו בנו של אלוף יצחק שדה שהתגורר בסמוך להוריי.

1 נכתב גם באבט, נכדו של בעל ה"מנחת חינוך" הרב יוסף באב"ד

2 מטבע עשרה מיל, שווה היה נמוך

סוגיית השם בכתיבת גט ידועה ונוגעת גם לסוגיית כתיבת הכתובה, ובשלה יש בידינו צוואה של ר' שאול צבי נויבירט, סבי מצד אבי, לא לקרוא לילד בשם גרשון. את השם גרשון אפשר לכתוב בארבע דרכים: גרשום, גרשון, גרשם, גרשן. כיוון שכך, כשאדם ששמו גרשון עומד להינשא יש המקפידים לכתוב ארבע כתובות, ואם הוא מחליט חלילה לגרש את אשתו יהיה צורך לכתוב ארבעה כתבי גט כדי שהגט יהיה כשר.

הבית ברחוב מהרש"ל

המדינה לא התירה לאנשים לשפץ את הבתים שקיבלו בגבעת עלייה. הם לא יכלו להרחיב את הבית או לשנותו, ולכן העדיפו לעזוב ברגע שיכלו ולעבור לגור בדירה משלהם במקום שנפשם חפצה. הוריי רצו לעבור לבית משלהם, אולם נזקקו לכסף כדי לקנות דירה. בשנת תשי"ב, 1952, נחתם הסכם שילומים בין מדינת ישראל לגרמניה, אחרי פולמוס גדול בין המצדדים בתשלום למתנגדים. אבא ואימא לא התנגדו לקבל תשלום מהגרמנים. המצדדים בתשלומים לא התייחסו אל התשלומים כאל פיצוי על יקיריהם שנספו, אלא עבורם הייתה זו הודאה בכל מה שעשו הנאצים, פיצוי על שנות הסבל הנוראות והזדמנות להחזיר לעם ישראל כסף יהודי שנגנב. לאחר כשנה מחתימת ההסכם בחרו אבא ואימא להשתמש בכסף שקיבלו כדי לקנות דירה בבני ברק. כשש שנים אחרי שהגיעו ליפו הם ארזו את חפציהם ועברו לדירה צנועה בקומה ראשונה ברחוב סוקולוב. רחוב זה חצה את רחוב ר' עקיבא, ולאחר כמה שנים השתנה שמו במקטע שבו גרו הוריי לרחוב מהרש"ל, וזהו שמו עד היום.

הבית ברחוב מהרש"ל הקרין כולו אור תורה. היו בו מדפים עמוסי ספרים בכל מקום אפשרי, בית כנסת בחדר שהיה אמור לשמש חדר שינה ובו היו ארון הקודש וספר התורה שנדדו עם אבא ואימא להולנד ומשם לישראל. במגירה בתחתית הארון היו הפרוכות, שאבא הקפיד להחליף בזמן הנכון להן: פרוכת לימות חול, פרוכת לשבת קודש, שאיתה כיסו את הארון סמוך לכניסת השבת וקיפלו מיד עם צאת שבת (אבא הקפיד להחליף את בגדי השבת לבגדי חול מיד לאחר ההבדלה) ופרוכת לחגי תשרי שאותה קיפלו והחזירו לארון עם צאת שמחת תורה. כיום ארון הקודש וספר התורה נמצאים בביתו של יוסף. הוא

מקפיד להחליף את הפרוכות כמו שהיה מקובל בבית הורינו. חדר הלימוד שנמצא בו ארון הקודש מלא וגדוש בספרים עתיקים של אבא ועל אחד הקירות תלויה הכרזה שאבא תלה בבית הכנסת שלו בהולנד.

לימים, אחרי שאבא נפטר, חילקה אימא חלק מאוצר הספרים התורני שהיה לו, ובחלקו של יוסף עלה בין השאר לקבל חמש מגילות כתובות על קלף (בגודל ספר תורה בינוני). יוסף לא רצה להחזיק במגילות, אולם עם הזמן הבין שהרעיון של אימו התגלגל לטובה. הוא גר סמוך לשיבת פוניבז', ובישיבה רצו לקרוא את כל אחת מהמגילות מתוך קלף ובכתב סופרים ולא היו להם מגילות מתאימות. יוסף השאיל להם את המגילות ובמשך שנים השתמשו בהן בכל קריאה.

לדירה הצנועה בבני ברק היו כמה וכמה מעלות: היה בה מטבח בגודל רגיל, שירותים ומקלחת טובים, חצר גדולה מאחורי הבית וסביבה תורנית שהתאימה להוריי. אבא ואימא ישנו בסלון, שהפך בלילה לחדר שינה והסתפקו בריהוט צנוע. פריט הריהוט שבלט ביופיו ובוותיקותו היה שעון האורלוגין שהביאו איתם מגרמניה, ובכל שעה עגולה השמיע קול. לאחר פטירת הוריי רצו בו כמה מהילדים. גם אני רציתי את השעון - סמל לילדותנו בבית הוריי, אך לא אמרתי דבר. טובה שאלה את אביה, יוסף, מה הוא רוצה לקבל מבית הוריו. הוא חשב

וענה שישמח לקבל את האורלוגין. טובה הלכה לבית ההורים ובדיוק אז הגיעה הדסה, בתו של יהושע, ורצתה לקחת את השעון לאביה. טובה יצאה מהדירה בלי השעון, וכשסיפרה לאביה מה קרה אמר: "טוב מאוד שלא אמרת כלום. מה שיהושע רוצה - זה שלו!" ואני לקחתי לעצמי קערית יפה למזכרת במקום השעון האהוב.

פריחתו של אבא

אבא היה שקוע כולו בקודש. הקפדתו על זמני התפילות הייתה יוצאת דופן ומיוחדת. יוסף מספר שבצעירותו נהג אבא לנסוע בכל שנה מגרמניה להונגריה לאזכרה של אביו. בפעם הראשונה שעשה דרכו הביתה הגיע לבית אחותו גיטל, שאצלה התארח כל שנה בביקורו, ובבוקר כשהשכים קום גילה שהתפילה מתחילה מאוחר יותר, רק ב-8:30-9:00. אבא הביע

הוריי

את תמיהתו באוזני הרב ושאל איך מאפשרים זאת וגורמים לקהל להפסיד זמן קריאת שמע של שחרית לכתחילה. הרב חייך ואמר שלפי השאלה הוא רואה שאבא לא התקלקל בגרמניה כפי שחששו שיקרה והסביר שהוא מעדיף שהצעירים יקומו לתפילה במניין גם אם המניין יתחיל מאוחר קצת יותר כיוון שהאפשרות השנייה היא שלא ישתתפו בו כלל כי קשה להם לקום מוקדם. אבא לא אהב זאת בלשון המעטה. הוא הזדרז לקום בכל בוקר לתפילה בזמן, ולפני שנשא את אימא לאישה קיבל על עצמו שאם חלילה יאחר לתפילת שחרית ויגיע אחרי "ברוך שאמר" יצום חצי יום, ואם חס וחלילה יגיע לבית הכנסת אחרי "ברכו" יצום יום שלם. הוא עמד בהחלטה שלו כל חייו והקפיד על זמני התפילות בשמחה של מצווה.

אבא שימש מורה הוראה בבית הדין של הרב וואזנר זצ"ל בשכונת זכרון מאיר. הרב וואזנר היה קרוב משפחה שלנו, ולימים כשהיה פוגש את יוסף היה מזכיר

לו הרב בחיבה: "אנחנו משפחה". בליל שבת התפלל אבא בכולל חזון איש ובשבת בבוקר התפלל עם ההונגרים אצל הרב וואזנר. סדר היום השבועי שלו היה מתוכנן היטב. הוא למד ולימד והקפיד על לימוד עם החברות הקבועות שלו בבית: עם ד"ר קיסטר, שופט חרדי בבית המשפט העליון, ועם ר' יעקב (רב יאנקעב) הלפרין. השולחן שלמדו סביבו היה עגול ואיש מהם לא ישב בראש השולחן.

הקפדתו של אבא על שמירת מצוות ועל לימוד תורה חרגה מתחומים אלה ונגעה גם לחיי היום-יום. לא מזמן מצאנו מכתב שאבא כתב לי ותרגמנו אותו מגרמנית. אבא כתב לנו הרבה והתעניין תמיד בשלום כולנו. במכתב זה סיפר אבא על בעיות בריאות כאלה ואחרות שסבל מהן וגזלו מזמנו, התעניין במשקלו של "יוסף הקטן" (הכוונה לבני יוסי כשהיה תינוק), דיווח שהוא שולח ספרים לאיש שהזמין אצלו והדגיש משהו חשוב:

אל תשכחי לדאוג עבור שבת לנייר נקי, לא עם דפוס. אסור להחזיק בבית שימוש נייר מודפס, בעיקר אם הוא מעיתון דתי. יכולים להיות בו פסוקים וזה קדוש. אני מבקש להקפיד על כך מאוד!

באותם ימים לא היה טישיו רך לשימוש ונהגנו להשתמש בנייר עיתון בשירותים. כיום קשה להבין זאת.

ימיו של אבא היו עמוסים בלימוד. הוא שקד להעלות את הידע שצבר על הכתב וזכה להוציא ספר חשוב בחייו בשנת תשט"ז, 1956, "המשפחה בישראל וייעודה". הספר קיבל המלצה מהרבנים הראשיים דאז הרב אייזיק הלוי הרצוג, הרב יצחק ניסים ורבנים נוספים. שני ספרים אחרים שכתב בגרמנית הודפסו אחרי שנפטר בידי אחיי בעזרתם של חבריו ללימוד. "ישראל ושבתו" - על מעלת השבת ו"יהדות היגינה ובריאות". בצעירותו כשהתגוררנו בגרמניה נהג אבא לכתוב מאמרים תורניים לכתב העת האורתודוקסי ישורון אולם בארץ לא יכול היה לעשות זאת כי התקשה לבטא את רעיונותיו הלמדניים בעברית תקנית. חייו של אבא לא היו ארוכים כחייה של אימא, אולם ימיו היו מלאים והספקו הרוחני - גדול מאוד. הוא נפטר ב"ח בשבט תשי"ח, 1958.

הרב ר' אהרן נויבירט ז"ל (שנה לסטירתו)

הרב ר' אהרן נויבירט ז"ל היה מר שרידי גדולי ישראל של שארית הפליטה שזכו להגיע לארץ הבחירה. כל ימי חייו היו קדושים לתורה ולמצוות. ליראת שמים ולחינוך הדור. היתה בו מזיגה נמלאה של „נעשה ונשמע“. הוא דקדק בקיום המצוות בקלות ובחמורות ומאידך השתדל בכל מאודו לחדור לפני ולפנים של מצוות התורה, לגלות את טעמן וכוננתן.

היה בקי וחדרי התורה והיה גם בעל השכלה רחבה בשטח הסוציולוגיה וההיסטוריה. לא היו כל ניגוד וסתירה בין תורהו והשכלתו, אדרבה. השכלתו הרהבה עוד השפה לו ביתר שאת את האמת והברכה שבקיים המצוות הלכה למעשה.

גולת הכותרת בעבודתו הספרותית הוא ספרו על השבת שיצא לאור בקרוב. בספר זה מוכיח הויב, שהשבת המסורית, המקודשת בעם ישראל, היא לא רק יסוד היסודות של קיום עם ישראל ומדינתו בלבד אלא גם של תרבות העולם כולו. שבת קודש מסוגלת להביא לישראל ולאנושיות כולה שויון סוציאלי, מניחת הגוף ישלות הנפש ואת השלום העולמי.

ש ד גבריהו

מאמר בעיתון שערים, 1959

הספר שכתב אבי ע"ה

דברים שאין להם שיעור

אימא הייתה אישה מיוחדת במינה. בצעירותה, בגיל שידוכים, כשרצו לשבח אותה היו מספרים שעוד לפני בת המצווה שלה לשה במומחיות בצק משלושה ק"ג קמח כדי להפריש חלה וידעה לנקר את הבהמה³ ולבדוק סכיני שחיטה.

אימא הייתה חכמה ויכלה ללמוד בקלות את מה שלמדו בלימודי תיכון, אולם היא סיפרה לטובה שכשהייתה בתיכון היו עוברים לידה חברה ללימוד ואומרים לה כמה היא יפה והחמיאו במיוחד לגוון עיניה, שהיה מיוחד במינו.

אימא הצטערה על כך והחליטה לעזוב את התיכון, וכך תמה תקופת לימודיה. לימים, כשהייתה בנווה שמחה בשלהי חייה,

הגיעה טובה, בתו של יוסף, לבקרה ואימא נראתה רזה במיוחד. טובה שיתפה את המטפלת בהרהור שעלה במוחה כשראתה את אימא. "תראי מה זה שקר החן והבל היופי", אמרה. "האישה שאמרו שהיא הכי יפה בכל הלבשרטאט, מה נשאר מהיופי שלה?" המטפלת תפסה את השאלה כפשוטה והעניין נגע לליבה. כעבור כמה דקות ניגשה לטובה ואמרה: "את יודעת, הגבות נשארו יפהפיות!" טובה חייכה ובליבה התנגנו המילים "אישה יראת ה' היא תתהלל". מה שנשאר לנצח אינו היופי והחן, אלא כל המצוות שמקיים האדם ואין שיעור לשכר. הן אלה שנותרות לו לאדם לאחר שסיים את חייו.

אימא הייתה עקרת בית טובה שעשתה לביתה, אולם עסקה רבות גם בצורכי ציבור. היא אירחה אנשים בודדים שנזקקו לאוזן קשבת ולאוכל חם והשתדלה לסייע לכל מי שפנה לעזרתה, אנשים שהכירה מחו"ל וכאלה שהכירה בארץ, בגבעת עלייה ובבני ברק. לימים, כשהייתה בנווה שמחה ובקושי עמדה על רגליה, הייתה קמה ממיטתה כדי להביא לחולה רתוקה למיטה תרופה או מים, וכשאמרו לה: "את מבוגרת בשביל זה. מישוהו אחר יעשה זאת!" ענתה "תשאירו לי להחליט מה אעשה!"

אימא, אב, 1965

כשהייתי ילדה, היינו צריכים לשאוב מים מהבאר ולשפוך בשירותים ולא שכחנו. פה אתה רק לוחץ על ידיה, אז איך אתה שוכח?" כשילד חיטט באף אמרה לו: "לך לשירותים עד שתסיים..." וכשהילדים ישבו ליד השולחן הם ידעו שלא נוגעים בסכום, אלא בשעת האוכל.

ילדיו של יוסף דיברו בבית גרמנית עד שהלכו לגני הילדים. ההיגיון היה שאת העברית ילמדו עם הזמן במסגרות החינוך, ואם ידעו גרמנית יוכלו לדבר היטב עם הורינו, שגרו קרוב אליהם. טובה מספרת שהם הקפידו לסדר בגדיהם ולהסתרק היטב לפני שהגיעו לבקר את סבתם כדי לגרום לה נחת. אני דיברתי עם הילדים רק בעברית. שנאת הגרמנים גרמה לי לכך, ולכן ילדי לא יכלו לנהל שיחה עם אימי. המרחק הגיאוגרפי והעבודה שלי סביב היממה גרמו לכך שהגענו יחד לבקר את הוריי רק כמה פעמים בשנה, ומרבית הזיכרונות שלהם מסבתם הם מגיל מאוחר יותר שלה.

חוגגים לאימא יום הולדת בחצר ביתה (למעלה באמצע יוסי מחזיק בנכדתי צורית)

חנוש זוכרת שאימא הקפידה לבוא לחתונות המשפחתיות גם כשהייתה מבוגרת והנסיעות אלינו היו מייגעות. היא מספרת גם שזמן קצר אחרי שהתחתנה התארחו היא ואליהוא אצל אחי יהושע והלכו לבקר את אימא בנווה שמחה ולעשות לה הבדלה במוצאי שבת. "קודם תעשה הבדלה לכל אלה שלא יכולים

כמו בהולנד גם בארץ התנדבה אימא לטהר נפטרות לפני קבורתן. תפקיד זה דורש יכולת נפשית גבוהה, רגישות ויראת שמיים, ואימא התברכה בתכונות אלה בשפע. כדי שיוכלו לקרוא לה בעת הצורך קיבלה אימא מכשיר טלפון לביתה הרבה לפני שמכשיר הטלפון היה נפוץ בבתים פרטיים. יוסף מספר שפעם, בערב פסח, קראו לאימא לטהר נפטרת. היא עזבה את עבודותיה ומיהרה לעשות את המצווה. לא חלף זמן רב מאז שחזרה הביתה ו"מחברה קדישא" קראו לה לבוא בשנית. שוב עזבה הכול ומיהרה לדרכה. ואז קראו לה בפעם השלישית. היא ידעה שלא תצליח להכין את שולחן הסדר כפי שתכננה בעקבות כל ההפסקות הללו, ואמרה: אז השולחן לא יהיה כל כך מסודר, אבל לוותר על המצווה? - לא שיין!"

גם אל"י באו מטעם הקיבוץ וביקשו שאעסוק במצווה הזו, אך סירבתי בנימוס. "אני מטפלת באנשים חיים, איני מסוגלת לטפל בנפטרים!" אמרתי, מודעת לעובדה שגם בנוטים למות קשה לי לטפל בשל האסון הפרטי שלי כשאיבדתי את שמואל בעלי.

בשבתות נהגה אימא להתפלל בביתו של הרב יעקב רוזנהיים, שהיה זקן מופלג באותה עת. הוא היה תלמיד חכם חשוב ומנהיג גדול באגודת ישראל. אחרי שנפטר התפללה בבית כנסת הליגמן ברחוב ר' עקיבא, קרוב לביתה. בשנים שחיה בחו"ל הקפידה אימא לכסות את ראשה בשני כיסויי ראש, ובארץ, בשל החום, עשתה התרת נדרים וחבשה כובע שמכסה היטב את כל שיערותיה. היא הקפידה ללבוש בגדים צנועים, נקיים ומסודרים. יוסף מספר שכשלימד בכולל ליוצאי אפגניסטן והתורנות שלו אצל אימא הייתה ביום חמישי היה מצחצח נעליו ומסרק זקנו לפני שיצא לדרך כדי שתהיה מרוצה ממראהו המכובד.

טובה נזכרת בחיך בילדותה ובנימוסים הייחיים שאימא, שאותה כינו טובה ואחיה אומה, ניסתה ללמדם בסעודות ליל שבת שאכלו אצלה. אם קרה שאחד הילדים יצא מהשירותים בלי להוריד מים קראה לו אימא וסיפרה: "בבית שלי,

4 הרב רוזנהיים נולד וגר בצעירותו בפרנקפורט שבגרמניה. הוא השתייך לקהילת הרש"ר הירש, הקים שם אגודת שומרי שבת, שדאגה לזכויות שומרי השבת, רכש את עיתון דער איזראעליט (הישראלי) כדי להפיץ השקפותיו, וייסד יחד עם ר' יצחק אייזיק הלוי את אגודת ישראל בשנת תרע"ב, 1912. הרב רוזנהיים שימש נשיא האגודה ארבעה עשורים ופעל רבות להציל יהודים במלחמת העולם השנייה וליישב את ארץ ישראל.

בפרץ. לא קלה הייתה המשימה הזו כאשר רוח ההשכלה השתוללה אז, אבל גזע כזה שצמח משורשים חזקים מוחדר באמונה ויראת שמים ויחד עם זה למדנות, מצא לו את הדרך להחזיר רבים מעוון.

הרב מקיסגן זצ"ל היה רב מחוזי אשר טלטל את עצמו ממקום למקום, לבדוק את מצב הקהילות בלימוד תורה, שחיטה ושאר ענייני כשרות, ולא פעם במסירות נפש, שבת שבתו רחוק מהבית. ובאותה מסירות נפש ציווה את בניו אחריו.

בתקופה זו נולדה אמנו-סבתנו לפני 69 שנה ב' בתמוז תרנ"א.

במקום מגוריהם לא היה בית ספר יהודי, וחונכה בבית הספר הגוי, ואעפ"כ לא נגרע מאומה מחינוכה ליראת שמים. ראש דאגותיו של אביה זצ"ל היה חינוך הבנים והבנות בתוך הבית, וקבע עם בניו שיעורי תורה מידי יום ביומו, ולא פסק פומיה מגירסא, כך חונכה אמנו וסבתנו ע"ה.

כאשר הגיעה לפרקה העדיף אביה לבחור עבור בתו חתן תלמיד חכם, לעומת כל ההצעות הטובות שהגיעו אליו, של יהודים כשרים בעלי אמצעים וכך זכתה אמנו סבתנו לבנות את ביתה מחוסר האמצעים, עם אבינו סבנו הרב ר' אהרן זצ"ל, שהיה מצאצאי הרמ"א והתוספות שבת, אשר כיהן כבר לפני חתונתו כדיין בעיר מגנצא. שניהם ביחד בנו את ביתם על דרך של מסירות נפש לתורה ויראת שמים וסבא זצ"ל כיהן כרב בק"ק הלבפשטט, וכעבור כמה שנים עברו לברלין וגם שם כיהן כרב.

לא נרתע לרגע מללחום את מלחמת ד', כגון במעמד סיום כתיבת ספר תורה, כאשר כבדו פרופסור אחד שהיה ידוע עליו שאינו שומר תורה ומצוות, בכתיבת אות אחת, הכריז הוא שספר התורה פסול.

יחד עם מסירות הנפש שלה לכלל לא הזניחה ולא לרגע את צורכי הבית, למרות המחסור בגז, חשמל ופעמים רבות ללא מים, וכל התנאים הקשים של מלחמה ורדיפות ופחד מה ילד יום. המצוקה הייתה גדולה מאוד עד שלצרכי תאורה השתמשו בקופסאות קטנות של משחה שנשאר בהם שאריות משחה או שמן מכונות. בחורף הקר לא נותר להם אלא לשבור דלתות, חלונות, וקירות הדירות הסמוכות לצורכי בישול וחימום דלים, אך

לקום מהמיטות, ביקשה אימא ואליהוא עשה כדבריה. מאז ועד היום, ברוב מוצאי השבתות, באים אליי חנוש ואליהוא ומבדילים לי. חנוש ואליהוא הקפידו לקחת כל ילד לביקור בירושלים כשהגיע לגיל שלוש. לבנים קנו בהזמנות זו את הציצית הראשונה שלהם. שני הגדולים שלהם, חלדה ושמואל זכו לבקר את אימא בנווה שמחה כשעלו עם הוריהם לירושלים, כל אחד כשהגיע לגיל שלוש. כשהקטנים יותר הגיעו לגיל שלוש לא הכירה אימא את הבאים ולא היה טעם להביאם. אימא ע"ה נפטרה ב-ל' בסיוון תשמ"ז.

אימא בחתונתם של חנוש ואליהוא (השנייה משמאל)

דבריה של ? שכתבה על אימא עם סיום השבעה

לזכרה של הרבנית שרה נויבירט ע"ה

למלאות שבעה לפטירתה

בשב"ק פרשת קרח נלקחה לבית עולמה שריד מדור דעה מגדולי רבני אשכנז, נצר למשפחת רבנים גדולי תורה ויראה, הרבנית שרה חיה נויבירט ע"ה, בת מוהר"ר יצחק הלוי זצ"ל במברגר, רב בבאד-קיסיגן. הוא ואשתו היו נכדי הרב מוירצבורג הרב יצחק דב במברגר זצ"ל ואשתו נכדת בעל ה"ערוך לנר" זצ"ל.

בדור ההוא כאשר תקופת ההשכלה, שהפילה חללים רבים, הייתה בעיצומה, עמד אביה הרב ר' יצחק (זאקל) זצ"ל כהמשך לאביו וסבו

הבית כמנהגו נוהג, והסבא זצ"ל בהיותו כלוא בבית כל שנות המלחמה המשיך ללמוד, ובמיוחד עם הילדים.

תכנית מדויקת של סדר היום על ידי אמנו-סבתנו ע"ה בתנאים קשים אלו, היה ללא ספק הגורם החשוב ביותר שהחזיק את משפחתנו עד תום. לאחר ניסים ונפלאות שלא ישוערו עברו משפחתנו את כל ימי השואה ונצלו כאוד מוצל מאש. והנה שוב מתגלית אישיותה המופלאה של סבתנו ע"ה. רבים מניצולי המחנות ואלה שיצאו ממקום מחבואם לא מצאו קורת גג עם מטבח כשר, והנה בית סבתנו ע"ה נהפך לבית תבשיל לכל דצריך ורבים עד מאוד היו מאוכלי שולחנה וכל זה שלא על מנת לקבל פרס.

שוב מתגלית מסירות נפשם של הסבא והסבתא זצ"ל. ללא פרנסה בארץ חדשה, ארץ ישראל, אין לחם לרעב, הפצירו בסבא וסבתא ע"ה שישלחו את בניהם לעבוד למשך כמה שעות כל יום כדי פרנסתם, אבל לימוד בניהם היה חשוב להם כל כך, עד כדי איום לחזור למקום מגוריהם בחוץ לארץ, לתוך עמק הבכא, ובלבד שהבנים ימשיכו ללמוד תורה בישיבות ולא יעזבו את כתלי בית המדרש. ובזכות זו זכו הם לדור ישרים מבורך, ואט אט מצאו כדי מחייתם. בתחילה, כרב בשכונת "גבעת עליה" ביפו, נטל עליו משימה גדולה להתמודד עם יהודים אשר עברו את שבעת מדורי גיהנום בשואה ואת כל הקשור בזה. ושוב התגלתה מסירות הנפש של הסבא והסבתא זצ"ל, שכל ענייני הקהילה כולל בית הכנסת, התנהלו בביתם שלהם וזכו ע"י כך להשיב רבים מעון ולהחזירם לאמונתם.

אחרי שמצב בריאותם התערער החליטו לעקור מקום מגורם לבני ברק, ושם סבא זצ"ל בסיוע הסבתא ע"ה ישב בד' אמות של הלכה, וכתב את חיבוריו לקרב יהודים לאמונתם. עברו שנים מעטות והסבא זצ"ל נפטר ובמשך כשלושים שנה של אלמנותה זכתה לעזור לילדיה לבנות בתים נאמנים בישראל לתפארת המשפחה, שכל צאצאיה יעסקו בתורה וזה עמד תמיד בראש דאגותיה.

סבתא ע"ה המשיכה במסורת המשפחה, הכנסת אורחים, ובתמיכה רבה בכל קשי יום, כגון רוכלים למיניהם שמצאו אוזן קשבת בביתה. מעל הכל התעסקה בגמילות חסד של אמת בכל שעות היממה, ובכל יום מימות השנה, לרבות ערב פסח אחר חצות, באמצע ההכנות לליל הסדר, קראו

לה לגחש"א והלכה בשמחה. עם כל התעסקותה לזולת, לא הניחה לאדם לעזור לה ונהלה לבדה את כל ביתה כולל לכתת רגליה לחנות בשר, ולקנות ולהכשיר לבדה וזאת שוב לא לעצמה בלבד אלא גם לילדיה.

בתקופה הארוכה הזאת, בהיותה לבד לא נשמעה ממנה שום טענה ותלונה על הצרות שעברו עליה בחייה, ביניהם העובדה ששני בניה הגדולים קפחו את חייהם על קידוש ד' בעת השואה.

לעת זקנותה עברה ל"נוה שמחה" בירושלים, ושוב התעסקה בדאגה לחולים. על אף גילה הגבוה, למעלה מבת 90, היא הביאה אוכל לדיירי הבית ועודדה אותם. והפצרות בני משפחתה לחדול מזה בגלל זקנותה המופלגת לא הועילו. היא עמדה על שלה שהתפקיד הוא לעזור לזולת. יחד עם זאת לא החסירה שום תפילה ואמירת תהלים בכל יום וכן קריאת פרשת השבוע ופירושים לפרשה בלע"ז.

על אף הסבל של השנים האחרונות מעולם לא התלוננה, וע"כ כל סובביה ובמיוחד צוות העובדים המסורים שב"נוה שמחה" כבדו וטפלו בה ואהבו אותה עד היום האחרון בכבוד הראוי.

ביום שבת קודש א' דר"ח תמוז החזירה נשמתה לבוראה ששה ימים לפני מלאות לה שנתה הצ"ו, והובאה למנוחת עולמים במוצש"ק ליד קבר בעלה זצ"ל אשר בבית החיים "שומרי שבת" בבני ברק.

כאות מן השמים זכתה שבתוך ימי השבעה נולדה במשפחתה נינה שנקראה על שמה, אשר תנחם את כל המשפחה, ותהיה חוליה נוספת לשלשלת הנאמנה של משפחתה הרוממה.

הייתה זו דמות נפלאה שתעמוד תמיד לנגד עינינו, ללמוד מכל מעשיה הברוכים כאחרונה לשריד מדור דעה. ויהי רצון שתהיה מליצת יושר לכל משפחתה וצאצאיה, ולכל בית ישראל.

חבל על דאבדין ולא משתכחין

ת.נ.צ.ב.ה

מכתבה של דודה צרלינה כששמעה שאימא נפטרה

אהוביי היקרים,

אני נרגשת עמוקות על הידיעה, שאמכם היקרה האצילה יצאה מן העולם הזה. עוד מעט תעמוד לפני כיסא הכבוד ותורשה לתת דין וחשבון. היא הייתה בת צייתנית ואוהבת להוריה הגדולים ז"ל, אחות נאמנה ודואגת - עוזרת לאחיה ואחיותיה ז"ל, רעיה מסורה לבעלה ז"ל ואם ממלאת תפקודה ומלאת אהבה לכל בניה היקרים לאי"ט.

בחייה ראתה טובות וכבודות, ותוך אהבת ד' ויראת ד' נהנתה מן ההצלחה ונשאה את הקשה. הייתה נאמנה לחובותיה במידה בלתי רגילה וקיימה תפקידיה בחן ובהבנה נדירים. היה זה עונג להסתכל בה - בלי שהרגישה - כשהתפללה. שום דבר לא הסיח את דעתה, עד כמה שהבינותי. ושום דבר לא קצר את תפילותיה. מסתבר שהשקיעה הרבה הבנה ורגש לדבריה אל הקב"ה. אין תחליף לכך. העולם הקעני, כי תפילותיה חסרות. העולם הקעני, כי חסרה אהבתה, חסרה הימצאותה.

רציתי לכתוב לה ליום הולדתה בז' בתמוז. כאשר קראתם לפני מכתבים או סיפרתם לה דבר מה, הבינה הרבה יותר משנודע לנו. אני זוכרת, כאילו קרה זה היום, שבביקורי אשתקד פקחה עיניה ושנשקה אותך, יראת היקרה תחי", מכל ליבה, באהבה ובהכרה.

נסתיימו חיים עשירים, כמעט חסרי פגם, בעולם הזה, יהי רצון שתקבל שכר נהדר מעשי מצוותה.

כעת נתאחדו הורכים היקרים, תעמוד זכותם לכל אחד מכם לחיים ולטובה! הורים אלו בכוחם המוסרי ובצייתנותם המתמסרת לקב"ה היו שותפיו בקיום העולם. על ידי חייהם ומעשיהם באה ברכה רבה לעולם. עלינו להשתדל, להיות ראויים לברכה זו ולהחזיק בה על ידי אורח חיינו ומעשי מצוות.

הקב"ה יעזור לכל אחד מכם, ללכת בדרך חייכם בתור יהודים גדולים אמתיים.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

בדמעות

דודה צרלינה

האחים לבית נויבירט⁵

נא שאול צבי יחזקאל הי"ד, ובקצרה שאול, למד בישיבת נייטרה בצ'כוסלובקיה וזמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה למד באנגליה טכנאות שיניים. כשהמלחמה החלה הוא גורש מאנגליה מפני שהיה אזרח גרמניה וככל אזרח גרמניה נחשד בריגול. שאול הגיע לשנחאי, כיוון שהכניסה אליה הייתה קלה באותם ימים ועבד שם. הוא נפטר חולה ובודד בשנחאי בשנת תש"ג, 1943.

נא שמחה אליעזר הי"ד, בפניו שמחה, למד בישיבת "אוהל תורה" של הרב אלחנן בונים וסרמן בברנוביץ שבפולין. עם פרוץ המלחמה עזב בהמלצת רבו לבלגיה יחד עם בחורים נוספים שלא היו אזרחי פולין. בשלב מסוים נשלח לצרפת, למחנה ריכוז, היה במחנה עבודה בצרפת כמה חודשים והשתתף בבניית החומה האטלנטית. העבודה נמשכה כ-14 שעות ביום בתנאים קשים, ורבים מהעובדים במחנה זה נספו מתת תזונה ומחולשה. באלול של שנת תש"ב, 1942, גורשו שמחה וחבריו לעבודה למחנה דראנסי, ומשם נשלחו ברכבת משא לאושוויץ. הרכבת הגיעה לאושוויץ ביום א של ראש השנה ושמחה נספה ביום ב של ראש השנה תש"ג, 1942.

נא יראת ז"ל עברה עם הוריי את שנות המלחמה בהולנד והייתה הראשונה שעלתה לארץ ישראל אחרי שהמלחמה הסתיימה. היא עלתה באוניית המעפילים "תל חי" והגיעה לארץ בכ"ה באדר ב תש"ו, 28 במרץ 1946, הישר למחנה המעצר בעתלית. משם הגיעה אלינו, למחנה עלומים בהרצליה. יראת בחרה בלימודי אחיות (כיום לימודי סיעוד) בשערי צדק, אולם מהר מאוד עברה לעבודה מעשית במחלקות האשפוז ונעשתה אחות בחדר ניתוח ואחראית חדר ניתוח במלחמת השחרור.

באלול תשי"ג, 1953, נישאה יראת ליהודה לוי שעלה עם משפחתו מגרמניה בשנת תרצ"ט, 1939. השניים נישאו באולם בית הספר של דוד שמחה במברגר בחתונה צנועה כיאה לשנות הצנע. הגענו לחתונה עם שלוש בנותינו, והיה מרגש לראות את יראת, אחותי הקטנה, כלה. הזוג התגורר שנים רבות בבית ים והם טיפלו עד יומו האחרון באליעזר, אביו של יהודה, שהתגורר איתם. חצי שנה אחרי פטירתו זכו בני הזוג לפרי בטן, ובתם לאה נולדה אחרי 15 שנות ציפייה.

5 יש בפירוט חזרתיות מה לטובת מי שיקרא את הנספח בנפרד

יהודה עבד בעיריית בת ים ועשה חסדים רבים עם האוכלוסייה המקומית. הוא היה הצלם המשפחתי שלנו, ותמונות משפחתיות רבות שיש לנו מהחיים בארץ קיימות בזכות מסירותו לצילום במפגשים. בשנת תשמ"ו, 1986, עברו השניים להתגורר בשכונת בית וגן בירושלים. יראת עבדה במרפאת עיניים בשערי צדק ויהודה למד בכולל בוקר והלך לשיעוריו של אחי, הרב יהושע.

כשאימנו התבגרה ונזקקה לעזרה טיפלה בה יראת עד שיהודה נזקק לטיפול בעקבות מחלות רבות שמהן סבל, והיא התקשתה לטפל גם בו וגם באימא בו זמנית. יהודה נפטר ב"ז בכסלו תשנ"ג, 1993. יראת עבדה עד שהגיע לזמן הפרישה ומאז עזרה בטיפול בנכדותיה. כל חייה חיפשה איך להיטיב עם הזולת והייתה יראת ה' במלוא מובן המילה. דוגמה קטנה לכך: בכל בוקר הלכה לאורך שכונת בית וגן כדי להזריק אינסולין לאחת הקשישות וסירבה לקבל תשלום. "זו המצווה שלי!" אמרה. יראת נפטרה בכ' בשבט תשע"ג, 2013, שלושה ימים אחרי התאריך שבו נולדה, שעות ספורות אחרי האזכרה על אבינו. אני עדיין מתגעגעת אליה ולשיחות איתה.

יראת ואני עם אימא

יראת ויהודה לוי

נא הרב יהושע ישעיה זצ"ל נשלח אחרי ליל הבדולח ברכבת הצלה, קינדרטרנספורט, לבלגיה, יחד עם משה ויוסף. הוא היה תקופת מה אצל משפחה יהודייה, וכשהבשיל הזמן לעבור להולנד עברו השלושה יחד. הוא עלה לארץ אחרי יראת, הפליג באונייה בלבואה ובאונייה ביריה והגיע לישראל בג' בתמוז תש"ו, 2 ביולי 1946, היישר למחנה המעצר בעתלית. הרב יעקב כ"ץ מחיפה שחרר אותו ממעצר אחרי תשעה באב, ואחרי ביקור קצר אצלנו עשה יהושע דרכו לשיבת קול תורה בירושלים. הוא היה לתלמידו המובהק של הרב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, וכשכתב את ספרו "שמירת שבת כהלכתה" התייעץ איתו בכל נושא שהעלה בספר. ספר זה יצא בכמה מהדורות ותורגם לשפות רבות, ואחי קיבל עליו את פרס הרב קוק לספרות תורנית. הוא ייסד בבית וגן ישיבה לצעירים "פני שמואל", ישיבה גבוהה "חכמת שלמה" ואת ישיבת "נתיבות חכמה" (וולפסון). הוא העביר שיעור בהלכה בישיבת קול תורה במשך שנים רבות, לימד שיעור דינים בסמינר בית יעקב למורות בירושלים ושימש פוסק הלכה בבית חולים שערי צדק. אחי יהושע הספיק רבות בחייו המלאים. הוא זכה להוציא ספרים נוספים מלבד "שמירת שבת כהלכתה" ואלה עסקו בנושא שמיטת קרקעות, טהרת המשפחה, דיני שבת ויום טוב לאחיות בבתי חולים וספר בעניין חינוך ילדים קטנים למצוות.

יהושע נישא באנגליה במוצאי פורים לחוה לבית זאהן שהוריה היגרו מגרמניה לאנגליה והתגוררו בגייטסהד. חוה עבדה זמן מה בתפקיד מדריכה ומורה בפנימייה בירושלים. בהמשך הייתה עקרת בית והקדישה שעות רבות להתנדבות בשערי צדק ובשכונה שגר, בית וגן. היא אהבה לעזור בכל מקום שיכלה להושיט יד וידעה לעשות זאת בנעימות ומתוך התחשבות. לאורך השנים שימשה מדריכת כלות ועם הזמן הדריכה את הדור החדש של מדריכות הכלות. כל זאת עשתה בהתנדבות. אחי היה בן מסור, וכשאימא הייתה בנווה שמחה הוא הגיע אליה בכל שבת כדי לקדש לה. בפסח ערך לה סדר לפני שחזר הביתה לסדר הפרטי שלו. הוא היה אח מסור ודוד מסור והתעניין תמיד בשלום כולם. כל מי שרצה לכבדו בסידור הקידושין בחתונתו זכה שיעשה זאת, בהתחלה סידר חופה וקידושין לבני

תמונה מהכנסת ספר התורה. למעלה מימין: פרידה, חוה, יראת ואני. יושבים: משה, יהושע, אליהוא

סיפר דבר. משה נפטר בט' תמוז תשע"ח, 2018, בתאריך האזכרה של שמואל בעלי. משה ופרידה אשתו זכו לראות נחת ממשפחתם המפוארת והגדולה.

נצ ר' יוסף ראובן רפאל הקרוי יוסף הוא אחי הקטן. יוסף נולד זמן קצר לפני שעברנו מהלברשטאט לברלין, בשנת תרצ"א, 1931, בג' באדר. ליוסף אין תמונות מתקופת היותו פעוט. יש לו תמונה יפה עם בת הדודה אדלייד במברגר-קאופמן. בת הדודה נולדה יומיים אחריו בה' באדר, והם היו אומרים בחיוך שיתחתנו בד' באדר. אחרי ליל הבדולח נשלח יחד עם יהושע ומשה לבלגיה, עבר איתם להולנד והתאחד עם הורינו ועם יראת והשתדל להעסיק עצמו בדברים טובים ולעזור למשפחה בשנות המלחמה. גם הוא עלה לארץ עם הוריי ערב הצבעת האו"ם על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, ולאחר זמן מה שהיה איתנו בהרצליה נשלח ללמוד בישיבת בני עקיבא בכפר הרא"ה. בסיום לימודיו הדרך בישיבה פחות משנה. יוסף לא רצה לקבל כסף מההורים. הוא בנה בכפר הרא"ה לול תרנגולות והתפרנס ממכירת הביצים, ובעונת קטיף התפוזים עבד בקטיף ומימן בעצמו את כל מה שנזקק לו. בתקופה מאוחרת יותר למד בירושלים בישיבת קול תורה ובבני ברק בישיבת פוניבז'.

דודה טרודה (אשתו של דוד שמחה ז"ל) שידכה לו את חביבה מלכה לבית שטינהרטר, שהתגוררה בבני ברק. משפחתה עלתה לארץ מגרמניה דרך איטליה, ושם נולדו ילדיהם הגדולים עליזה ויעקב. חביבה ושאר האחים נולדו בארץ. דודה טרודה עזרה לזוג הצעיר ברכישת דירה ברחוב ראב"ד. הרב שך זצ"ל עבר לגור בשכונת ליוסף בשנת תשל"ג, אחרי שאשתו נפטרה. הרב שך, תלמיד חכם עצום שאנשים הגיעו להתייעץ איתו בכל עת, היה שכן אכפתי ומסור וזכר לשמור בולים לאחיין שלי, להתעניין, גם כשהגיע לגיל מאה, איך צם האחיין שחגג בר-מצווה בערב יום כיפור ולומר שישמח שיבררו אצלו על ילדי יוסף כשהיו בשידוכים.

לימים כשהמשפחה גדלה קנו יוסף וחביבה את הדירה הסמוכה לדירתם ורווח להם. כשהילדים נישאו ולא נזקקו לדירה כה גדולה עבר בנם משה שגר ברכסים לגור לידם עם משפחתו. חביבה הייתה מורה להיסטוריה יותר מ-40 שנה בסמינר הרב וולף בבני ברק, ויוסף למד בכולל פוניבז', אחר כך שימש ראש כולל של

6 לימים, כשהתבגר והתקשה ללכת לישיבה, עבר הרב שך לגור בקומה גבוהה יותר בבניין והגיע מהדירה שלו לישיבת פוניבז' שעמד בראשה בעזרת גשר שבנו עבורו וחיבר בין הדירה לישיבה.

יוצאי אפגניסטן, ומאוחר יותר - ראש כולל של יוצאי תימן. כבר כ-30 שנה שהוא נוסע בכל בוקר לכולל של הרב פרוינד בקריית ספר (מודיעין עילית). כל עוד אימא התגוררה בבני ברק הקפיד יוסף לבקרה כמה פעמים ביום למרות סדר יומו העמוס. הוא הגיע אליה ב-6:45 לפני תפילת שחרית, עלה שוב לבקרה אחרי התפילה, לפני שהלך לכולל בוקר של פוניבז' בקרבת מקום, בשעה 3:00 אחר הצהריים שתה איתה קפה ועוגה. בדרך כלל אחד מילדיו, כל אחד בתורו על פי מקומו במשפחה, ליווה אותו בצהריים בדרכו לבקר את אימא, ובדרך חזרו על מה שלמדו או שיוסף בחן אותם.

טובה זכתה לישון אצל אימא בלילות, ואימא התעקשה לשלם לה על כך. היא גם הרעיפה מתנות על כל הנכדים כשהגיעו לבקרה.

לאורך השנים הקפיד יוסף ללמוד עם ילדיו, ועד היום הוא לומד בכל שבוע עם כל אחד מבניו. לפני שבנותיו נישאו למד איתן עם כניסת

השבת את ספר משלי ומנורת המאור, והיום הוא מוסר בכניסת השבת שיעור לנכדות בנות 12 ומעלה. הוא אומר תמיד: "ושננתם לבניך" זו מצווה שאינה תלויה בגיל. חביבה מלכה ע"ה נפטרה בכ"ב בכסלו תשע"ה. היא זכתה להקים עם יוסף משפחה גדולה וברוכה וזכתה לראות בחייה צאצאים רבים. הבנים לומדים ומלמדים תורה והבנות וכמה מהכלות עוסקות בהוראה. יוסף ממשיך בשגרת יומו ומקדיש את זמנו ללימוד תורה. הוא נוסע לכולל שלו בבוקר, ואחר הצהריים יש לו סדרי לימוד עם חברותות בביתו. בתוך סדר יומו העמוס לא מוותר יוסף על השיחה היומית איתי. מספיק לו שנדבר דקה, שנשמע זה את זה ואז הוא ממשיך בשמחה את יומו.

יוסף ובת הדודה אדלייד במברגר-קאופמן

שורשים משפחתיים - משפחת נויבירט

בפרק הראשון בספרי שיבצתי את המעט הידוע לנו על הוריו של אבי, הרב שאול צבי ויוכבד נויבירט מהונגריה. שניהם הגיעו ממשפחות מכובדות והיו צאצאים של רבנים גדולים. הם הקימו משפחה ברוכה, שהלכה בדרכם התורנית והערכית גם בזמנים שרוחות השכלה נשבו באוויר. לצערי לא זכיתי להכיר את סבי וסבתי מצד אבי או את דודיי, והמידע המצוי בידינו מועט. כעת ברצוני לספר מה שידוע לנו על כל אחד מהאחים של אבא. המידע מבוסס על הספר שהוציא מרדכי פריד, על דבריה של זהבה רוזנפלד ושל בנה יעקב ועל האתר הגנאולוגי Geni.

ס' ר' שמעון הי"ד נולד בד' בטבת תרכ"ו, 1865, ונישא לזאלי שרה, בתו של ר' שמעון גולדברג. לזוג נולדו כמה ילדים והם הקימו משפחות יפות. לפי הסיפור שעובר במשפחת נויבירט ושפירטתי בספרי בפרק א, שניים מילדיו של שמעון נפטרו לאחר פסח בשנה היחידה שאביהם לא חגג את ליל הסדר עם אימו האלמנה. ר' שמעון וכמה מילדיו ומשפחותיהם נספו בשואה.

ס' מרת לאה (לני/אילונה) לאווי הי"ד נולדה ב"ח באייר תרכ"ז, 1867. היא נישאה לרצו לאווי והשניים גרו בבודפשט עד שגלקחו אל מותם ונספו בשואה.

ס' מרת גיטל פולק הי"ד נישאה לר' שמעון פולק. גיטל נספתה בשואה ו-11 מתוך 12 הילדים שגידלה נספו בשואה עם משפחותיהם ורק בתה הינדל שנולדה בשנת תרס"ט, 1909, זכתה לשרוד. סיפורה מובא בהמשך מפי זהבה, בתה של הינדל ונכדתה של גיטל.

ס' ר' יוסף זאב ז"ל נולד בשנת תר"ל, 1870. ר' יוסף זאב היה הרב'ה של אבא שלי בחיידר ובהמשך לימד בתשב"ר בבודפשט. שמו הראשון של אחי יוסף - על שמו. יוסף זאב נפטר בהונגריה בט"ו באב תרפ"ח, 1928, בגיל 58 ונקבר בדונא-סרדהאלי הסמוכה לכפר אלישטל. אשתו הייתה אסתר בת ר' משה הלוי וואזנר זצ"ל, ובתה של מרים, בתו של הרב אסאד זצ"ל. אסתר נפטרה בערב יום כיפור

7 גיטל הייתה אשתו השנייה של ר' שמעון. אשתו הראשונה פראדל נפטרה. היא הניחה אחריה בת, זיסל רייצ'ל.

תש"ך ונטמנה בבית העלמין בקריית שאול. הזוג זכה לחמישה ילדים והקים משפחה יפה. בנם אברהם שאול צבי ואשתו הי"ד נספו בשואה. ר' יוסף זאב הוא אביו של מישי (מאיר) נויבירט שהתגורר בתל אביב והייתה לו חנות תכשיטים קטנה. סיפרתי בפרק ו שמישי נתן לי כסף לקנות בד לשמלת כלה ואשתו תפרה לי אותה. בנם יחידם - יוסף זאב.

ס' ר' גרשון (גאבור) ז"ל נולד בשנת תרל"ה, 1875, ונפטר בה' בחשוון תרצ"ג, 1932. ר' גרשון היה ראש הקהל בדונא-סרדהאלי. הוא נטמן בבית העלמין במקום ליד אחיו ר' יוסף זאב. אשתו מרת ביילא לבית ארנטל נולדה בשנת תרמ"ב, 1882, ונפטרה בשנת תרפ"א, 1921, בגיל 39. לזוג נולדו שתי בנות והן הקימו משפחות.

ס' רחל נויבירט נפטרה רווקה בשנות ה-40 לחייה, בתאריך י"ג בשבט תרע"ז, 1917. השם השני שלי - על שמה⁷. לצערי אין לנו שום פרטים עליה מלבד אלה הרשומים כאן.

מצבתה של רחל, אחות אבי, שנפטרה רווקה ושמי השני - על שמה.

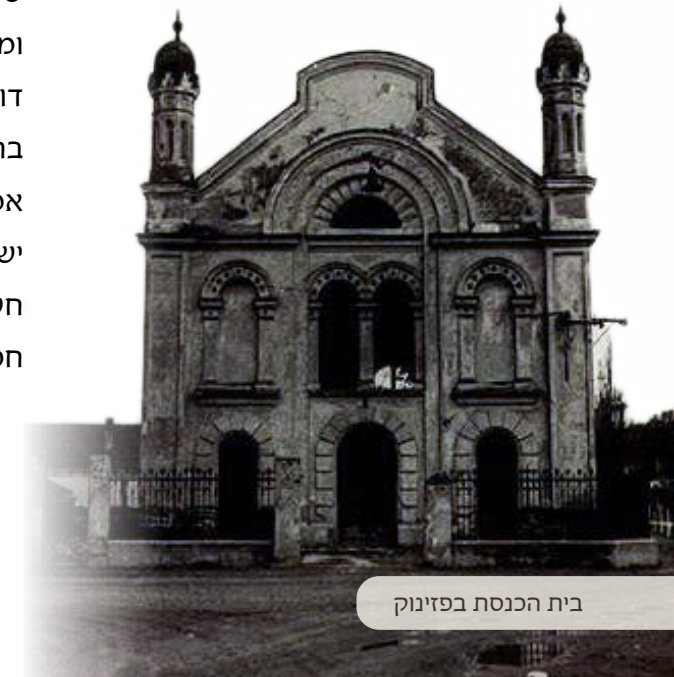
8 לפי אתר Geni נראה כי רחל זו רוזי שנולדה ב-ג' באב תרכ"ט, 1869.

בריחה ברגע האחרון

גיטל פולק הי"ד הייתה אחותו של אבי. היא ובעלה שמעון נספו בשואה וכמוהם רוב ילדיהם וכמעט כל הצאצאים שלהם. בת אחת מתוך 12 ילדים שרדה עם בעלה. הבת ששרדה זו הינדל שאנו הכרנו בשמה הלועזי אילונקה. בשורות הבאות מספרת זהבה בתה של הינדל איך ניצלו הוריה בנס כשיצאו לארץ ישראל באוניית מעפילים.

הנאציזם לא פסח על פזינוק (באזין), שהייתה קרובה לפרשבורג (ברטיסלבה), צ'כוסלובקיה. בעקבות הסכם מינכן בספטמבר 1938, כשנה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, התפרקה הרפובליקה הצ'כוסלובקית וחודש אחר כך הכריזה סלובקיה על עצמאותה והייתה לגרורה של גרמניה הנאצית. כמה שבועות אחרי הכרזת העצמאות, בשבת, אספו קלגסי "משמרות הלינקה" האנטישמיים בסיוע גרמנים את כל הגברים היהודים בפזינוק וגררו אותם לבית הכנסת, שם אילצו אותם לקרוע את ספרי התורה ולנתץ את הריהוט. בעיצומה של ההתנפלות האנטישמית על בית הכנסת במקום, הצליח סבי מצד אבי, ראש הקהל בעיירה, להציל חלק מספרי התורה. הוא קיווה שבזאת יסתכם האסון, אולם הוריי, זוג טרי שגר אף הוא בפזינוק, חשבו אחרת. אומנם הם היו צעירים חסרי ניסיון, אך חשו שהאדמה רועדת מתחת לרגליהם, ומה שאירע בבית הכנסת היה רק דוגמה קטנה למה שיתחולל בהמשך בחסות הנאצים. "החלטנו לעזוב", אמרו לסובבים אותם. "נעלה לארץ ישראל". פירוטו בקצרה. השומעים חשבו שהצעד שבחרו לעשות אינו חכם. "לא כדאי לכם. אין שם כלום!" אמרו להם, אך השניים כבר החליטו והתכוננו לעזוב את המוכר והידוע זמן קצר לאחר שהצהירו על כך.

בית הכנסת בפזינוק

גיטל ור' שמעון פולק

הם נפרדו ממשפחותיהם בהתרגשות ולא העלו בדעתם שזו הפעם האחרונה שהם יושבים עם בני המשפחה הקרובה.

הוריי עזבו את צ'כוסלובקיה ב"ז בתמוז תרצ"ט, 1939, באונייה הבלתי לגאלית האחרונה שיצאה משם, ופנו בשיט בדנובה לכיוון רומניה. האונייה שלהם ואונייה נוספת מאוסטריה המתונו לאוניית מעפילים גדולה שיוכלו לחבור אליה מחוץ למים הטריטוריאליים של רומניה. ב-1 בספטמבר, היום שבו פרצה מלחמת

העולם השנייה, יצאה מנמל סולינה שברומניה האונייה נעמי-יוליה. כמה מאות בית"רים שהיו אמורים לעלות עליה מפולין (ובהם מנחם בגין, לימים ראש האצ"ל ומאוחר יותר ראש ממשלת ישראל) לא הורשו לחצות את הגבול ונשלחו חזרה לוורשה, ובמקומם העלו מארגני ההעפלה על האונייה את המעפילים מצ'כוסלובקיה ומאוסטריה. הוריי היו בין העולים שזכו להצטרף לאונייה העמוסה ב-1,130 אנשים. יומיים לפני שהגיעה לחופי הארץ התגלתה האונייה בידי משחתת בריטית. המשחתת ליוותה את אוניית המעפילים נעמי-יוליה לנמל חיפה. בערב יום כיפור ת"ש, 1940, הורדו הנשים והילדים מהאונייה ונלקחו למחנה המעצר בעתלית. את הגברים השאירו על האונייה עד צאת הצום ואז, תשושים, רעבים ועייפים לקחו אותם למחנה סרפנד (לימים צריפין).

הוריי התאחדו שוב כעבור כשבועיים. הם בחרו להגיע לירושלים, עיר הקודש. תחילה שכרו חדר בשכונת כרם אברהם הסמוכה לגאולה ובהמשך התיישבו בבתי אונגרין,

שורשים משפחתיים - משפחת במברגר

בפרק א בספרי הקדשתי כמה עמודים למשפחת במברגר. המידע בנספח זה נכתב מתוך מה שאני זוכרת ומה שידוע לנו. על הרב מווירצבורג יש חומר רב שלא הכנסנו לספר. אפשר לראות חלקים ממנו בקישור ובברקוד שמופיע בסוף הנספח.

הוריה של אימי, סבא הרב יצחק זאקל זצ"ל וסבתא ננטה גנדל הי"ד, הקימו משפחה גדולה ויפה. אימי, **שרה נויבירט**, הייתה בתם הבכורה והיא נולדה בשנת תרנ"א, 1891, בעיירה שְׁרִים בפולין, כשסבא שימש שם רב. על אימא סיפרתי רבות בספר, וכעת ברצוני לסקור בקצרה את קורות אחיה של אימי מלידתם ועד לפטירתם, ולהוסיף עץ משפחתי לטובת מי שלא מתמצא בשושלת המשפחתית של בני משפחת במברגר. חלק מהפרטים מופיעים בספר ונכתבו כאן שוב לטובת מי שיקרא את הנספח לא בצמוד לספר.

סא קיילה במברגר הי"ד נולדה בְּשֶׁרִים בט"ז בטבת תרנ"ג, 1893. כשהייתה כבת עשר עברו סבי וסבתי לבאד קיסינגן כדי שסבא ישמש שם רב אחרי פטירת חמיו, רבה הקודם של באד קיסינגן. הם בנו את וילה אדלאידה, ששימשה למגורים ולגופש עבור יהודים שהגיעו לבאד קיסינגן מרחבי אירופה. דודה קיילה סייעה לסבתא ננטה לארח נופשים. במלחמת העולם הראשונה שימשה אחות ובהמשך ניהלה את בית המרפא לילדים שייסד סבא זאקל. בשנת תרצ"ב, 1932, יצאה דודה קיילה למסע בארץ ישראל עם קבוצה והביאה לי משם סיכה יפה. דודה קיילה נותרה עם סבתא ננטה בבאד קיסינגן גם אחרי ליל הבדולח. עם הזמן נושלו מווילה אדלאידה והועברו לבית שנועד למגורים ליהודי המקום, שם צופפו את כל היהודים יחד. אחרי חג הפסח של שנת תש"ב, 1942, גורשה דודה קיילה יחד עם סבתא ננטה לפולין ושם מצאה את מותה בגטו קרסניסטב.

לצפייה בפירוט ימי המסע של דודה קיילה ותרגומם עברו לקישור או סרקו את הברקוד
<http://bit.ly/3vdOx40>

הוריו של ר' שאול צבי נויבירט

סא זליגמן בֶּר (יצחק דב) ז"ל נולד בִּשְׁרֵי ב-ה' בשבט תרנ"ו, 1896. אנו יודעים שבתום לימודי תיכון למד כימיה ופיזיקה באוניברסיטה בוורצבורג ועשה שם דוקטורט. בשנת תרפ"א, 1921, נשא לאישה את אלזה בוקבאום, בתו של יצרן נעליים מוורצבורג, והשניים עברו להמבורג. דוד זליגמן לימד כימיה, ופיזיקה באוניברסיטה וכעבור כמה שנים חבקו השניים שני ילדים שנולדו בהפרש של שנה זה מזה: חנה ויוסף. זמן קצר אחרי ליל הבדולח פרצו אנשי הגסטאפו לביתו של זליגמן. הוא לא היה בבית, ולכן לא יכלו לעוצרו. כשחזר הבין שמוטב שיסתתר. כעבור שבוע שהיה במסתור חזר הביתה והחל לנסות לסדר אחרת יציאה מגרמניה לו ולבני משפחתו. אחרי שקיבל פרופסורה בכימיה הצליח לסדר ויזות לארה"ב דרך גנואה, וכך, בשנת ת"ש, 1940, יצא עם אשתו והילדים לניו יורק. דוד זליגמן היה מרצה באוניברסיטה ומנהל חברה. אני זוכרת ביקור של השניים בישראל. הוא נפטר בניסן תש"ל, 1970, ואשתו נפטרה תשע שנים אחריו. השניים קבורים בבית העלמין בקליפטון, ניו ג'רזי. חנה ז"ל עלתה לארץ והייתה פסיכולוגית ויוסף גר בארה"ב. כשהייתי בארה"ב ניסיתי ליצור איתו קשר והוא בדיוק היה בברית ולא יכולנו להיפגש, ומאז לא היה בינינו קשר.

סא יראת אדלר לבית במברגר ע"ה נולדה אף היא בעיירה שְׁרֵי, ב-ו' באייר תרנ"ח, 1898. ילדותה המוקדמת הייתה בשרים ובהמשך בבאד קיסינגן. דודה יראת נישאה לד"ר רב שלמה אדלר בשנת תרפ"ח, 1927, בבאד קיסינגן. התרגשתי מאוד להיות בחתונה שלהם, אך התביישתי להחזיק את שולי שמלתה וללכת אחריה, למרות שהייתי שושבינה שלה. השניים בנו את ביתם בפרנקפורט על מיין ונולדו להם חמישה ילדים. בעלה של יראת שימש מורה לגמרא ולמתמטיקה בפרנקפורט. אחרי ליל הבדולח החליטו לעזוב את גרמניה ולעלות לארץ ישראל. הם הגיעו לארץ בשנת ת"ש, 1939. תחילה גרו בתל אביב וחלקו את ביתם עם משפחה נוספת ובהמשך עברו לגור בירושלים. יראת הייתה עקרת בית והתנדבה במשך שנים ארוכות בחברה קדישא, ובעלה, דוד שלמה, היה סופר סת"ם. בנם יוסף למד בחורב ובישיבת קול תורה ושימש מדריך בתנועת עזרא עד לגיוסו להגנה. הוא נהרג במהלך מלחמת העצמאות ב"ט בתמוז תש"ח. דודה יראת הייתה עבורי דודה קרובה. הרגשתי נוח תמיד לשוחח איתה, להתלבט יחד ולבקש עצה. כשלמדתי בבית צעירות מזרחי ידעתי שאני יכולה לבוא אליה בכל

הזדמנות וכשחגגנו את נישואינו ערכה לנו שבע ברכות בביתה. כשהיא נפטרה בשנת תשל"ח, 1979, שנתיים אחרי בעלה, הצטערתי מאוד. לדודה יראת ודוד שלמה משפחה יפה וברוכה.

סא שמעון שמחה (סימון) ז"ל נולד בכ"ה בטבת תר"ס, 1899, בִּשְׁרֵי. כשלמד בתיכון היה חבר בתנועת נוער שהעבירה את הנערים הכשרה קדם צבאית. הוא למד בישיבתו של הרב ברויאר בפרנקפורט ובבית המדרש לרבנים בברלין, באוניברסיטת ברלין ובאוניברסיטת וירצבורג. נושא עבודת הדוקטורט שלו היה על משמעות קרי וכתוב בתורה. כשסיים את לימודיו שימש מורה בתלמוד תורה בקלן. הוא התחתן בשנת תרפ"ד, 1924, עם גרטרודה דרילסמה מברלין, אנו כינינו אותה דודה טרודה. שנה אחר כך התמנה לרב קהילת ישורון, הקהילה החרדית בשטוטגרט, ושימש בתפקיד עד לשנת תרצ"ט, 1939. (בתקופה זו היה חבר בארגון הבונים החופשיים) דוד שמחה הבין היטב לאן מועדות פניה של גרמניה. הוא יעץ לבני קהילתו לעזוב את גרמניה בהקדם ופעל להכשיר את הנוער לעלות לארץ ישראל.

בשנת תרח"צ, נובמבר 1938, הגיע עם אחיו משה לאזכרת סבא זאקל בבאד קיסינגן, והשניים נעצרו לכמה ימים ונאלצו לשלם מס תיירות על שהותם במקום. משם נלקחו למחנה המעצר דכאו ושוחררו כעבור זמן מה. מעצרו בדכאו השפיע על בריאות ליבו של דוד שמחה. כששוחרר ממעצר עלה לארץ עם אשתו. השניים התגוררו תחילה בירושלים ברחוב אושיסקין. כשלמדתי בבית צעירות מזרחי הלכתי לבקרם מדי פעם, ובשבוע השבע ברכות שלנו אחרי החתונה חגגנו שבע ברכות בביתם של דוד שמחה ודודה טרודה. לאחר כמה שנים של מגורים בירושלים עברו השניים לבני ברק. דוד שמחה התמנה למנהל בית ספר של תנועת המזרחי בבני ברק בשנת תש"ג, 1943, ושימש בתפקיד 11 שנה. בשנת תש"י, 1950, ייסד בבני ברק בעזרת עסקנים בית ספר תיכון דתי של "המזרחי" וניהל אותו. הוא עמל לתרגם מגרמנית לעברית את הספר "אמירה לבית יעקב" של אבי-סבנו, הרב מוורצבורג זצ"ל. לצערי נפטר דוד שמחה פטירה פתאומית ב' בתשרי תשי"ח, 1957, בגיל 57. הוא נקבר בבית העלמין סגולה בפתח תקווה.

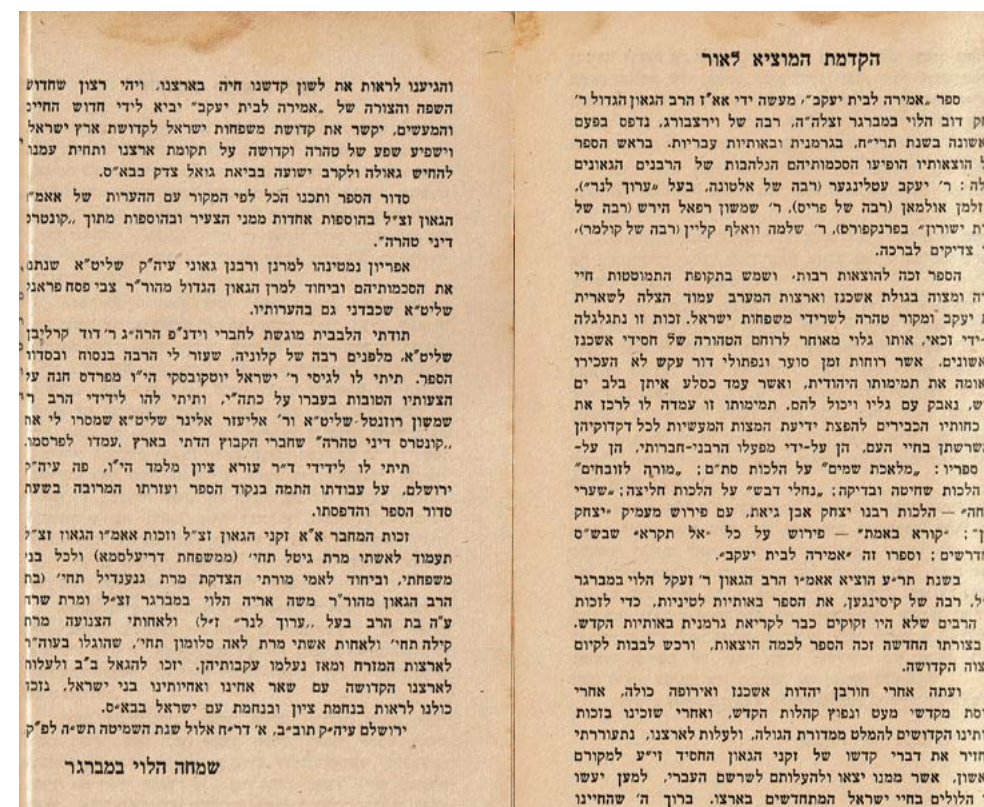
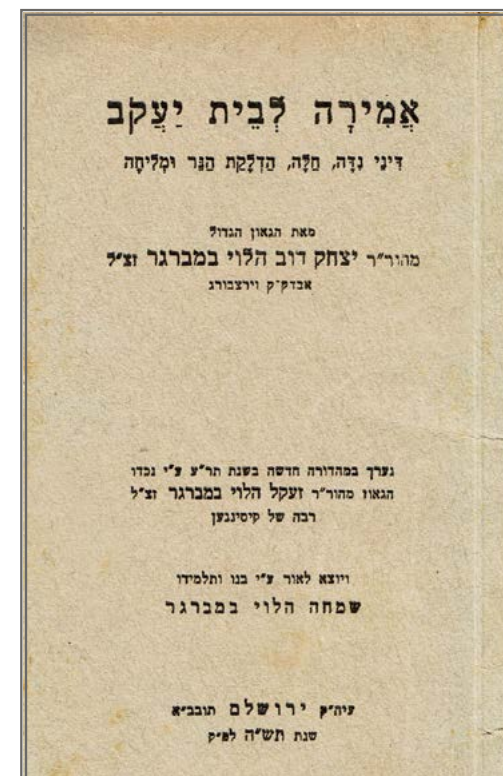
כעשור לאחר מותו הוציאה דודה טרודה את ספר השו"ת שלו, "שארית שמחה". דוד שמחה ודודה טרודה לא זכו לילדים משלהם, והיו אהובים על כל המשפחה. בבני ברק הוקירו את זכרו של דוד שמחה וקראו רחוב, בית כנסת ומרכז קהילתי על שמו. דודה טרודה נפטרה ב"ז באב תשל"ב, 1972, ועל מצבתה כתוב גם שמה העברי, גיטל.

לקראת צאת הספר שאל בני יוסי בקבוצת פייסבוק של בני ברקים חובבי נוסטלגיה אם מישהו זוכר את דוד שמחה במברגר. ציפורה לייסטק סאקס, ילידת בני ברק וחברה בקבוצה, ביקשה לספר מעט מזיכרונותיה:

הרב ד"ר שמחה במברגר ניהל את בית הספר היסודי אחרי ד"ר אלינר. הוא יזם והקים תיכון עירוני דתי שהכיתות בו היו נפרדות ובשנה הראשונה למדו בו שמונה תלמידים ושמונה תלמידות. הייתי אחת מהן. הרב שמחה נתן את נשמתו למוסדות החינוך שניהל ובחר בתוכנית לימודים שהעידה על פתיחות ומעוף. כך למשל הביא את חנן שטיינמץ שהיה מורה למוזיקה ולימד תווים ומוסיקה קלאסית. לשם כך היה פסנתר בבית הספר. בשיעור מלאכת יד כיירו התלמידים בקרמיקה, מה שלא היה שכיח באותם ימים. בכל פעם שפגשתי אותו במסדרון הוא חיך וחשבתי שרק אלי הוא מחייך, לא העליתי על דעתי שהוא מחייך לכולם. ואם מורה הוציא תלמיד מהכיתה התחבא התלמיד בשירותים כדי שחלילה לא יראה אותו המנהל ולא ידע שהוא מרצה עונש.

הרב שמחה במברגר ודודה טרודה בצעירותם

הספר של הרב מוירצבורג בתרגומו של דוד שמחה יצא לאור בשלהי תש"ה, 1945. בסוף ההקדמה לספר הזכיר דוד שמחה את סבתא ננטה ואת דודה קיילה שהוגלו למזרח אירופה וקיווה שבקרוב יגיעו לארץ ישראל. המלחמה הייתה בסיומה, אולם עדיין לא ידענו בארץ איזה גורל נורא חיכה ליהודים שהוגלו למזרח.

בבית הספר הייתה מסעדה ובה קיימו מניין תפילה בשבתות וחגים. סניף בני עקיבא היה בבניין צמוד. הרב במברגר כיוון את הבנות ללכת לשירות לאומי ולא לצבא. היינו רגילים לבוא אליו הביתה אם נזקקנו לאישור כלשהו מהמנהל ופעם הגעתי כשהמנהל ואשתו אכלו את ארוחת הצהריים. גב' טרודה אמרה בחיוך: "אם מישהו מגיע בזמן האוכל סימן שהוא אהוב", וכך פטרה אותי מאי הנעימות שחשתי. הזמנתי אותה לחתונה שלי והיא הגיעה לשמח אותי. גם היא וגם בעלה היו דמויות מופלאות שמלוות אותי כל חיי.

נצ ר' משה אריה (לייב) ז"ל נולד ב-ג' בכסלו תרס"ג, 1902, זמן מה אחרי שסבא וסבתא וילדיהם הגדולים עברו לבאד קיסינגן. עם סיום לימודיו בתיכון המחוזי בוורצבורג ולאחר שקיבל תעודת בגרות למד באוניברסיטת וירצבורג, באוניברסיטת ברלין, בסמינר לרבנים בברלין ובאוניברסיטת גיסן - שם קיבל דוקטורט ושב לבית הוריו לשנה. בשנת תרפ"ט, 1929, ירש את מקומו של הרב ד"ר יונס בונדי, נכנס לתפקיד בתור רב מחוז ומנהל בית ספר במיינץ, וכיהן בתפקיד זה כעשור. בשנת תרח"צ, נובמבר 1938, הגיע עם אחיו שמחה לאזכרת סבא זאקל, והשניים נעצרו לכמה ימים ונאלצו לשלם מס תיירות על שהותם במקום. משם נלקחו לדכאו למעצר ושחררו כעבור זמן מה. דוד משה החליט לעזוב את גרמניה בעקבות המצב ובשנת תרצ"ט, 1939, עשה דרכו לאנגליה שם מצא עבודה בתור מורה בנוטינגהאם. דוד משה נישא לצרלינה (ג'קלין, צערעלא) לבית פאלק, ולזוג נולדו שישה ילדים. הרב דסלר שכנע את משה לפתוח חטיבת ביניים לבנים בגייטסהד, "בורדינג סקול" שבו שילבו מעט לימודי חול והרבה לימודי קודש כהכנה ללימודי ישיבה. בתו הגדולה זו אדלייד שמצולמת עם יוסף בתמונה מבאד קיסינגן.

כשדוד שמחה נפטר הגיע דוד משה במיוחד מאנגליה כדי לעשות חליצה לדודה טרודה ושהה בארץ במשך שבוע-שבועיים. בשנת תש"ך, 1960, כשלוש שנים אחרי מותו של דוד שמחה, נפטר דוד משה בגייטסהד.

נצ אדלייד ע"ה נולדה בבאד קיסינגן בכ"ג בכסלו תרס"ו, 1905. היא למדה בתיכון בוורצבורג והתמחתה במתמטיקה, פיזיקה וספרות עברית באוניברסיטה במרבורג. במהלך לימודיה הכירה את ישראל יוטקובסקי ממיליץ, לימים בעלה. דודה אדלייד הייתה ציונית ושאפה לעלות לארץ ישראל. לאחר אירוסיהם עלה

ישראל לארץ ישראל ואדלייד הצטרפה אליו כשנה לאחר מכן בשנת תרצ"ד, 1934, לאחר שסיימה את לימודי התואר. הם נישאו ונולדו להם ארבעה בנים. דוד ישראל שימש מורה בתיכון ודודה אדלייד הייתה עקרת בית. למרות קשיי הקליטה בארץ לא הסכימה דודה אדלייד לחזור לגרמניה, גם לא לביקור. סבתא ביקרה אצלם זמן קצר לפני ליל הבדולח ולמרות הפצרותיהם שתישאר בארץ סירבה בטענה ששאר ילדיה היו עדיין בגרמניה. דודה אדלייד ודוד ישראל גרו תחילה בתל אביב, אחר כך עברו לפרדס חנה, ושם ביקרתי אותם כמה פעמים. לאחר כמה שנים עברו לפתח תקווה ובהמשך חזרו לתל אביב. דודה אדלייד נפטרה בשנת תשכ"א, 1961, עקב מחלה, ודוד ישראל נפטר שנים רבות אחריה, בשנת תשמ"ז, 1987. תוך כדי כתיבת הספר נפטר בנם שאול ז"ל שהיה חולה מאוד. שאול זכר שהם ביקרו אותנו במחנה עלומים בהרצליה, כשהיה ילד צעיר, ופעם אחת הוא טייל בשדות סביב המחנה והלך לאיבוד.

דודה אדלייד ודוד ישראל יוטקובסקי

קישור וברקוד למכתבי הרב מוורצבורג בפולמוס שהיה לו עם הרש"ר הירש בנוגע להתנהלות מול הרפורמים
<http://bit.ly/3WFv4Ga>

חתונתם של דודה יראת ודוד שלמה אדלר, 1927

חתונתם של חנה (בתם של דודה יראת ודוד שלמה) ויונה עמנואל, ירושלים, 1951. החתונה הראשונה והמרגשת במשפחתנו אחרי השואה.

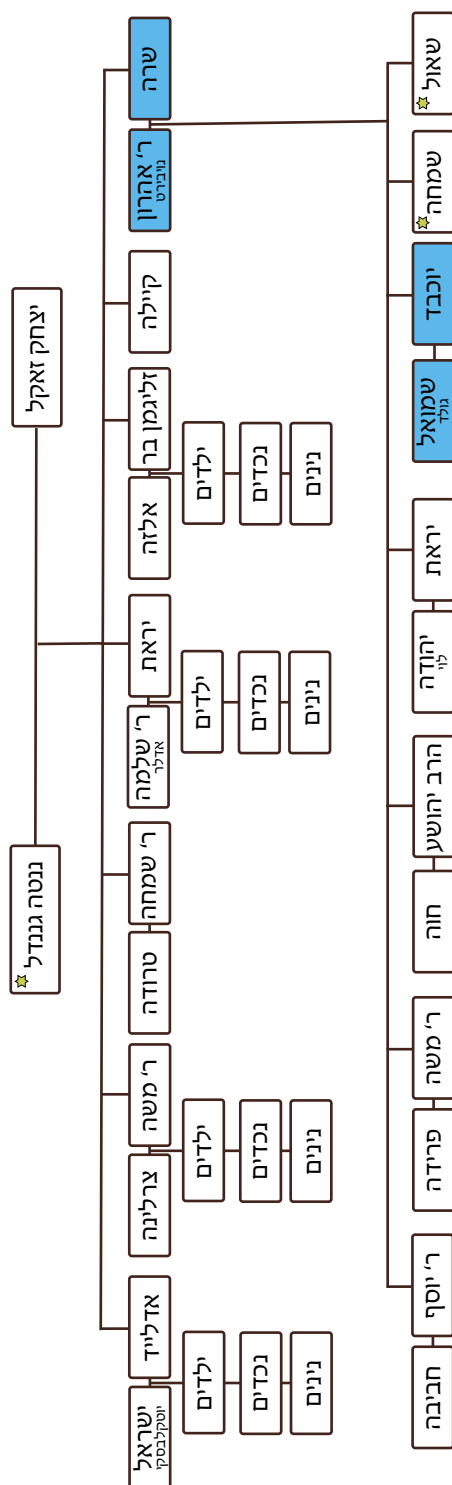
סבא זאקל וסבתא גנטה עם שבעת ילדיהם בחצר ביתם בבאד קיסינגן

מפגש "ערב סבלונות"¹⁰ לפני חתונתם של דודה יראת ודוד שלמה אדלר. לפי המנהג נפגשו משפחות החתן והכלה ערב לפני החתונה והחליפו מתנות.
סבא וסבתא יושבים בצדה הימני של התמונה, דוד שלמה ודודה יראת יושבים במרכז

¹⁰ סבלונות אלו המתנות שהחתן נותן לכלה בין האירוסין לחתונה. בקרב יהודי גרמניה היה נהוג שבערב לפני הנישואין שלחו החתן והכלה זה לזה סבלונות בצורת שרשראות כסף רחבות, מעין חגורות, שנקראו בשם "שרשראות סבלונות".

לגורמים בחפזם, שורש

הרחבה קטנה של העץ המשפחתי המופיע בעמ' 18*